

NYTT OM LUFTKONTROLL

NR 1 2021

**Det här brevet är en del i Naturvårdsverkets
vägledning om miljökvalitetsnormer för utomhusluft.**

Revidering av vägledning

Naturvårdsverket och stödfunktionerna arbetar kontinuerligt med att förbättra vägledningen kring kontroll av luftkvalitet, framtagande av åtgärdsprogram etc. för att underlätta för kommunerna i arbetet med miljökvalitetsnormerna för luft. [En sammanställning av befintliga vägledningsdokument](#) finns på Naturvårdsverkets webbplats.

I april publicerades en reviderad version av den särskilda vägledningen om inledande kartläggning och objektiv skattning. Årets kompletteringar rör i huvudsak punktkällor och småskalig vedeldning.

Länk till vägledningen: [Inledande kartläggning och objektiv skattning av luftkvalitet \(naturvardsverket.se\)](#)

Kontakta oss gärna vid behov av mer vägledning! MKN-luft@naturvardsverket.se

Kontrollstrategi

Alla kommuner och samverkansområden som genomför kontrollen av miljökvalitetsnormerna genom mätningar eller modellberäkningar ska ha en kontrollstrategi och ett kvalitetssäkringsprogram. Samverkansområden kombinerar dessa två dokument till ett program för samordnad kontroll. Kontrollstrategin ska omfatta minst två år och uppdateras varje år. I föreskrifterna och i handboken Luftguiden finns mer information om vad som ska ingå, men sammanfattningsvis ska

den beskriva hur luftkvaliteten ser ut, vilken bedömning som görs när det gäller kraven på kontroll, hur kontrollen kommer att bedrivas och hur information och rapportering kommer att gå till. Vid rapporteringen av mätdata ska en länk till kontrollstrategin ingå i rapporteringsfilen. Den bör även läggas ut på kommunens webbplats, så att allmänheten kan se hur kommunen bedriver sin luftkvalitetskontroll.

Luftkvaliteten under 2020 – resultat från mätningar

Naturvårdsverket vill passa på att tacka kommunerna och samverkansområdena för de mätdata för 2020 som rapporterades in i mars. Referenslaboratoriets nationella granskning av rapporterade data är klar, och rapporterade data har nu publicerats i datavärdens nationella databas för luftkvalitet: [Datavärdskap luft \(smhi.se\)](https://datavardskap.lu.se/)

Resultaten visar att 2020 var ett relativt gynnsamt år för luftkvaliteten. Detta är särskilt tydligt för föroeningen kvävedioxid (NO₂) där rapporterade halter var betydligt lägre jämfört med tidigare år. Endast en kommun (Umeå) rapporterade halter av NO₂ för 2020 som överskred miljökvalitetsnormen. Detta kan jämföras med fem kommuner som överskred normen under 2019 och sju kommuner som överskred normen under 2018. Analyser från bland annat [SMHI](https://smhi.se/) har visat att pandemin resulterade i minskade kvävedioxidhalter till följd av betydande utsläppsminskningar framförallt från transportsektorn. Andra faktorer såsom meteorologi och utsläppsminskningar till följd av åtgärder och styrmedel bidrog sannolikt också till de lägre halterna under 2020.

Resultaten visar inte på en lika positiv trend för partiklar (PM₁₀). Nya överskridanden av miljökvalitetsnormen för PM₁₀ rapporterades i två kommuner (Östersund och Piteå). I Östersunds kommun har arbetet med ett åtgärdsprogram inletts, och från Piteå kommun har en underrättelse om risk för överskridande av miljökvalitetsnormen inkommit. Normen fortsatte även under 2020 att överskridas vid en mätstation i Sundsvalls kommun, och kommunen fastställde i december 2020 ett nytt åtgärdsprogram. Halterna av PM₁₀ i Visby, som har varit bland de högsta i landet under tidigare år, var dock långt under normens nivå under 2020. Region Gotland fastställde ett åtgärdsprogram för PM₁₀ i september 2019.

Miljökvalitetsnormen för kolmonoxid överskreds även under 2020 i Stockholm (Sveavägen) i samband med en årlig motorparad med äldre bilar. Halterna av marknära ozon överskred också miljökvalitetsnormen vid ett flertal mätstationer i landet. Under september kommer data att rapporteras till EU för publicering på Europeiska Miljöbyråns (EEA) portal för luftkvalitet:

[Statistical viewer – public – European Air Quality Portal \(europa.eu\)](https://european-air-quality-portal.eu/)

Rapportera resultat från modellering och objektiv skattning eller inledande kartläggning senast den 15 juni

Nu är det bara några dagar kvar till deadline för årets rapportering av resultat från objektiv skattning/inledande kartläggning och modellberäkning. Den 11 maj skickade vi ut en e-post till alla kommuner och andra berörda med instruktioner om hur rapporteringen ska gå till. Nytt för i år är att rapportören själv (kommunen, företrädaren för samverkansområdet eller en konsult) laddar upp filen i ett webbformulär hos datavärden. Filen klassas utifrån ett antal parametrar, t.ex. vilka föreningar som omfattas, och publiceras därefter direkt i portalen. Informationen finns även på [Naturvårdsverkets webbsida](#).

För inloggningsuppgifter, se den e-post som skickades ut den 11 maj eller kontakta oss på rapporteringsluftkvalitet@naturvardsverket.se.

Träffar om objektiv skattning/inledande kartläggning

I år har vi kompletterat vår skriftliga vägledning inför kommunernas rapportering med att arrangera två träffar med information och möjlighet att ställa frågor, den ena hölls den 4 mars (rapportering av mätdata) och den andra den 28 april (rapportering av inledande kartläggning/objektiv skattning). Planen är att göra om detta våren 2022 inför nästa års rapportering. Vi planerar även att arrangera en eller två motsvarande träffar om framtagande av inledande kartläggning/objektiv skattning i höst, eftersom det är ett arbete som kan behöva inledas redan under hösten, t.ex. vid behov av trafikmätningar och inhämtning av andra uppgifter, exempelvis om vedeldning, punktkällor m.m.

Vi har ännu inte spikat datum för höstens träff/ar, men kommer att gå ut till Kontrollnätverket på Projektplatsen/Projectplace när det blir dags (se nedan). Vi räknar även med att kunna lägga ut information om det på vår webbsida www.naturvardsverket.se/mknluft.

Gå med i nätverken!

Som ett komplement till den skriftliga vägledningen har vi två samarbetsytor på Projektplatsen/Projectplace www.projectplace.com ("Kontroll av MKN luft" och "Åtgärdsprogram – luft") där vi informerar om nyheter, bjuder in till dialog osv. I dagsläget har vi ca 180 respektive 80 medlemmar i nätverken (handläggare på kommuner och länsstyrelser, luftvårdsförbund, konsulter m.fl.). Vi rekommenderar alla som arbetar med luftkvalitetsfrågor att ansluta sig, då det är det snabbaste och effektivaste sättet att få och dela information. Vid intresse av att få tillgång till detta, kontakta MKN-luft@naturvardsverket.se och ange vilket/vilka nätverk du är intresserad av, så skickar vi en inbjudan.

Viktigt att ha aktuell info om luftkvaliteten på webbsidan

Vi vill gärna påminna alla kommuner om att informera om luftkvaliteten i kommunen på kommunens webbplats, oavsett om luftkvaliteten är bra eller om det finns utmaningar att ta tag i. Kravet finns i 38 § luftkvalitetsförordningen och hur omfattande informationen ska vara avgörs delvis av kommunens kontroll av miljökvalitetsnormerna. Utöver själva resultaten från kontrollen (genom mätning, modellering, objektiv skattning/inledande kartläggning) ska kommunen informera om eventuella överskridanden och effekter på hälsan. Resultaten av kontrollen kan visas exempelvis genom länkar till [datavärdskapet](#) (en filtrering till den egna kommunens rapporterade resultat) eller genom redovisning av resultaten på den egna webbplatsen.

Vi rekommenderar även man informerar om hur kontrollen av luftkvaliteten går till, till exempel om kommunen samverkar med andra, och att beskriva eventuella mätstationer. Det kan också vara bra att ge särskild information i angelägna frågor, exempelvis vedeldning. Se vidare nästa avsnitt.

Nya filmer om vedeldning

Naturvårdsverket har nyligen tagit fram två filmer om vedeldning, dels om eldning i kamin, spis och ugn, dels i vedpanna. Syftet med filmerna är att öka kunskapen om hur man genom att elda på rätt sätt och med rätt utrustning kan minska utsläppen och samtidigt spara pengar. Länka gärna till filmerna och Naturvårdsverkets information om vedeldning på kommunens eller samverkansområdets webbplats.

- Elda rätt och bidra till en bättre miljö (kamin, spis och ugn): <https://www.youtube.com/watch?v=MwSWkZX-xOw>
- Elda smart i vedpanna: <https://www.youtube.com/watch?v=FCjJbcVXVII>
- Naturvårdsverkets information om vedeldning: [Regler och riktlinjer kring pannor, kaminer och annan eldningsutrustning - Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](#)

Revidering av luftkvalitetsdirektiven

EU-kommissionen presenterade i maj sin handlingsplan om [nollförorening av luft, vatten och mark](#). Den pågående revideringen av luftkvalitetsdirektiven (dir 2008/50/EG och dir 2004/107/EG) är en viktig del i detta arbete och kommissionen förväntas presentera ett förslag till ett reviderat direktiv i slutet av 2022. Därefter påbörjas förhandlingar i Rådet och Europaparlamentet. Det är sannolikt att dessa förhandlingar börjar redan under första halvan av 2023 då Sverige kommer att ha EU-ordförandeskapet.

Ett samråd riktat mot luftkvalitetsexperter hölls under februari/mars 2021 och ett mer allmänt samråd planeras efter sommaren. Kommissionen arbetar nu med att ta fram olika policyval/ambitionsnivåer för att kunna genomföra konsekvensbedömningar i samråd med medlemsländerna och de relevanta expertgrupperna och intressenterna

senare under året.

Naturvårdsverket och de svenska stödfunktionerna bidrar aktivt till det pågående arbetet inom flera olika forum. Vi kommer även att skicka ut relevant information från detta arbete via nätverken på Projektplatsen/Projectplace (se ovan).

EU-kommissionen skickade ut en [statusuppdatering](#) under maj och kommer att publicera information om revideringen löpande på [EU:s webbplats](#).

WHO:s nya riktlinjer för luftkvalitet

Världshälsoorganisationens (WHO) nya riktlinjer för luftkvalitet kommer att vara ett centralt underlag för revideringen av EU:s gräns- och målvärden i luftkvalitetsdirektivet. WHO:s nya riktlinjer för luftkvalitet kommer också behöva beaktas vid uppföljningen av det nationella miljömålet Frisk Luft.

Uppdaterade riktlinjer väntas publiceras under sommaren. WHO har inte kommunicerat ett exakt datum än, men den senaste informationen är att de hoppas kunna publicera riktlinjerna under första veckan i juli. [Sex underlagsrapporter till revideringen](#) har hittills publicerats.

Uppdateringen kommer att innehålla nya värden för PM10, PM2,5, NO₂, O₃, SO₂ samt CO. Dessutom kommer det råda gällande ökendamm, sot och ultrafina partiklar. WHO planerar att genomföra olika kommunikations- och samrådsaktiviteter, "outreach", inom EU under hösten för att stödja arbetet med revidering av luftkvalitetsdirektivet, bl.a. policyorienterade och vetenskapligt orienterade webinarier.

Åtgärdsprogram

Om en miljökvalitetsnorm kan antas komma att överskridas ska kommunen underrätta Naturvårdsverket som i sin tur bedömer om ett åtgärdsprogram behöver tas fram. Naturvårdsverket har under våren kommit med yttranden gällande underrättelser om risk för överskridanden i Partille kommun (NO₂), Östersunds kommun (PM10), Skellefteå kommun (PM10) och Kungälv kommun (NO₂). Beträffande Partille kommun och Kungälv kommun gjordes bedömningen att det i dagsläget saknas stöd för att upprätta ett åtgärdsprogram enligt 5 kap miljöbalken. För Östersunds kommun och Skellefteå kommun bedömdes det däremot finnas behov av åtgärdsprogram för att miljökvalitetsnormen för partiklar (PM10) ska kunna följas.

Piteå kommun har inkommit med en underrättelse efter att mätningar av PM10 visat att miljökvalitetsnormen överskridits under 2020. Naturvårdsverket har till dagens datum inte yttrat sig om behovet av åtgärdsprogram för Piteå.

Följande åtgärdsprogram är för närvarande under omprövning/revidering:

- Skellefteå kommun NO₂ (2010)
- Stockholms län NO₂ och PM10 (2012)
- Umeå kommun NO₂ (2015)

Följande åtgärdsprogram är under framtagande:

- Östersunds kommun PM10
- Örnsköldsviks kommun NO₂

Pågående åtgärdsprogram:

- Linköpings kommun NO₂ (2021)
- Stockholm CO (2021)
- Gotland PM10 (2019)
- Göteborgsregionen NO₂ (2018)
- Uppsala kommun PM10 och NO₂ (2015)
- Luleå kommun NO₂ (2015)
- Örnsköldsviks kommun PM10 (2011)
- Sundsvalls kommun PM10 (2020)

Åtgärdsprogram som är under avslutande eller har nyligen avslutats:

- Linköpings kommun PM10 (2014)
- Sundsvalls kommun NO₂ (2016)

Samtliga fastställda åtgärdsprogram går att hitta på Naturvårdsverkets webbplats:

[Ta fram åtgärdsprogram - Naturvårdsverket \(naturvardsverket.se\)](https://naturvardsverket.se)

Luften vid förskolor

Barn är särskilt utsatta för luftföroreningar. Barn rör sig mera och har en snabbare andning samtidigt som lungorna är mindre. Det gör att relativt mer luftföroreningar tas upp i ett barns luftvägar och lungor jämfört med vuxna. Barns lungor, hjärnor och inre organ växer snabbt under de första levnadsåren, vilket gör dem extra känsliga för hälsoeffekter. Även barns immunsystem är under utveckling och därför drabbas barn ofta av infektioner i luftvägarna. Dessutom är barn olika känsliga och kan reagera olika starkt då de vistas i miljöer med förorenad luft.

Gränsvärden som miljö kvalitetsnormer syftar till ett absolut tak för att undvika en oacceptabel nivå av luftföroreningar, de ger dock inte ett skydd från påverkan på hälsan. Det är därför önskvärt att vid planering av miljöer där barn kommer att vistas stadigvarande, i första hand utgå från de nivåer som anges inom miljö kvalitetsmålet Frisk luft.

Naturvårdsverket har gett avdelningen för Arbets- och miljömedicin vid Lunds universitet i uppdrag att studera närmare det kunskapsunderlag som finns och hur

situationen ser ut i kommunerna.

[Dålig luft vid förskolor riskerar barnens hälsa 31 mars kl 14.04 - Vetenskapsradion Klotet | Sveriges Radio](#)

[Rapport 2:2021. Luftföroreningshalter på förskolegårdar - Södra sjukvårdsregionen \(sodrasjukvardsregionen.se\)](#)

[Rapport 10:2019. Luftkvaliteten i barns utemiljö – en kunskapsinventering. - Södra sjukvårdsregionen \(sodrasjukvardsregionen.se\)](#)

Nationella luftövervakningen

Naturvårdsverket bedriver luftövervakning inom den nationella miljöövervakningens [Programområde Luft](#). Programområdet träder i och med 2021 in i en ny avtalsperiod. Nya beskrivningar av de tolv delprogrammen kommer att publiceras på Naturvårdsverkets webbplats under året. De största förändringarna kan noteras i delprogrammen Försurande och övergödande ämnen i luft och nederbörd och Krondroppsnätet-NV som genomgått en revision under de senaste åren och från och med i år slagits ihop till ett delprogram. [Den nya programutformningen](#) redovisas i en ny Bilaga 1 till det dokument som gick på remiss.

Vartannat år sammanställs en rapport med resultat från övervakningen i de tolv delprogrammen. Den senaste publicerades i april 2021: [Nationell luftövervakning Sakrapport med data från övervakning inom Programområde Luft t.o.m 2019 \(diva-portal.org\)](#).

Vi vill även rikta uppmärksamheten mot årets upplaga av Miljöövervakningsdagarna, en digital konferens den 28–29 september, som i år på grund av pandemin arrangeras av Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten istället för av en länsstyrelse som är brukligt. Årets tema är "Kvalitetsaspekter under resan från datainsamling till ny kunskap" och konferensen kommer att innehålla både presentationer, gruppdiskussioner, videoklipp och posterutställningar. Håll gärna utkik efter uppdaterad information på konferensens inbjudningssida: [Miljöövervakningsdagarna 2021 \(invajo.com\)](#).

Vägledning

En viktig uppgift för Naturvårdsverket är att vägleda kommunerna i arbetet med miljökvalitetsnormerna. Vår egen vägledning kompletteras av den som sker genom våra stödfunktioner (reflaben och datavärden).

[Naturvårdsverkets webbsidor om MKN](#) – här finns kortfattad vägledning, länkar etc.

[Luftguiden Handbok 2019:1](#) – Naturvårdsverkets vägledning om miljökvalitetsnormer för utomhusluft

[Särskild vägledning för inledande kartläggning och objektiv skattning](#) – Vid framtagande av inledande kartläggning eller objektiv skattning

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – mätningar](#) som kan hjälpa till med frågor om kvalitetssäkring, val av mätmetod/mätinstrument etc.

[Referenslaboratoriet för tätortsluft – modeller](#) som är en stödfunktion vid frågor om modellering av luftkvalitet.

[Datavärdskap Luftkvalitet](#) – Datavärden ansvarar för mottagande, lagring och tillgängliggörande av luftdata från kommunerna samt rapportering av dessa till EU.

Samarbetsytor – På Projektplatsen/Projectplace www.projectplace.com har vi två samarbetsytor ("Kontroll av MKN luft" och "Åtgärdsprogram – luft") där vi informerar om nyheter, bjuder in till dialog osv. Vid intresse av att få tillgång till detta, kontakta MKN-luft@naturvardsverket.se.

Kontakta oss

Kontakta oss gärna om ni har frågor: MKN-luft@naturvardsverket.se

Besök även gärna våra webbsidor:

www.naturvardsverket.se/luft (samlingssida för Naturvårdsverkets webbsidor om luft)

www.naturvardsverket.se/mknluft (om miljökvalitetsnormer för utomhusluft)

www.naturvardsverket.se/programomradeluft (om nationella luftövervakningen)

